

міжгрупові конфлікти або значний рівень насильства у популяції, а випадки трепанацій вказують на достатній рівень розвитку медичних знань та хірургічних навичок для надання медичної допомоги у трипільській групі населення, яка залишила поховання у Вертебі.

Краніологічний аналіз черепів з Вертеби виявив їх антропологічну неоднорідність в межах європеоїдного типу. Вона проявляється як у різній ступені масивності, так і за розмірами та пропорціями черепів. За формою черепної коробки серія порівню розподіляється на групу доліхокранних та групу мезокранних, у кожній по два чоловічих та одному жіночому черепу. Доліхокранна група характеризуються нешироким та середньовисоким обличчям, добре або помірно профільованим у горизонтальній площині і асоціюється з середземноморським типом. Мезокранній групі притаманне більш широке та низьке обличчя з ослабленим профілюванням, характерне представникам протоевропейського типу. Враховуючи малу чисельність вибірки Вертеби, ці відмінності можуть мати і випадковий характер. Однак подібні краніологічні комплекси поширені у ранньоєнеолітичного населення півдня Східної Європи, представників раннього та середнього етапів Трипілья (Солончени, Верем'я, Незвисько, Лука-Устинська, Липкани, Троян), а також в пізньотрипільських популяціях, представлених серіями Більче Злате з Вертеби, Вихватинців, похованням під фундаментом Успенського Собору в Києві.

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ СПЕЛЕОЛОГІЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ПЕЧЕР ЛІВОБЕРЕЖЖЯ ДНІСТЕРСЬКОГО КАНЬЙОНУ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАЛІЩИЦЬКОГО РАЙОНУ

Володимир ДОБРЯНСЬКИЙ, Петро ПЛОЩАНСЬКИЙ

Чортківський міський відділ освіти

e-mail: volodimir1966@yandex.ru

Природний національний парк "Дністровський каньон"

У межах Заліщицького р-ну рельєф сильно розчленований долинами лівих допливів Дністра. Їхні круті схили складені з аргілітів, алевролітів, вапняків, пісковиків, гіпсів, суглинків і глин. З гіпсами пов'язаний активний розвиток карсту та поширення карстових форм. Хоча найбільші печери цього регіону закладені в гіпсах, незначна їх частина сформована в інших карбонатних породах – вапняках,

пісковиках та травертинах, в яких спелеогенезис пов'язаний не лише з карстом, але й з тектонікою, вивітрюванням та гравітаційними процесами. Практично всі ці печери закладені у вапняках та піщанистих вапняках крейди (альб, сеноман), та мають змішаний генезис. Головною метою нашого дослідження було виявити нові підземні порожнини, що містять археологічні старожитності.

Печера *Деренівка* знаходиться в урочищі Деренівка, на добровлянсько-городоцькій карстовій ділянці, в стінці каньйону Дністра між селами Добрівляни і Городок. Належить до Касперівської сільської ради. Широкий навіс закладений в товщі альбських вапняків. З нього декілька тріщин простягаються вглиб масиву. Дві тріщини виводять у тріщини бортового відпору основного блока порожнини, шириною 1...3 м. З південно-західного боку, в основі стінки є ще один навіс. Заповнювач печери складений уламками вапняків, «карпатською» галькою та глиною.

Перед входом до південно-східного навісу знаходяться висічені у вапняковій породі хрести та стилізоване зображення човна зі щоглою. На долівці під навісом, між південно-східним та південно-західним входом гроту, у скелі висічені зображення латинських, грецьких, патріарших хрестів. Вони згруповані у кілька груп та розділяються між собою, зображенням двох кирилических літер "іже" та однієї "у", яка зображена в вигляді цифри 8 (U) з розірваною у верхній частині петлею. При розчистці долівки знайдено кістки дрібних ссавців, кілька невеликих фрагментованих уламків тонкостінного посуду XV-XVII ст. і уламок гутного скла темно-синього відтінку.

Грот "Зозулинці-капличка" знаходиться на зозулинецькій карстовій ділянці, що охоплює лівий схил долини р. Дністер до с. Синьків. Ця порожнина знаходиться за 0,8 км на захід від с. Зозулинці. Частково під навісом вимурувана кам'яна капличка. Грот закладений у верхній частині схилу, в підшві скельної стінки. В плані він має лінзоподібну форму з нависаючою стелею. В його підшві витікає джерело. У вертикальній стіні біля витоків джерела, з південного сходу на південний захід викуті квадратні ніші для ікон. У крайній, південно-західній частині печери на рівні долівки викута у вапняку велика ніша, яка в західній (лівій) частині має квадратне підвищення (стилізована вівтарна частина). Зверху, у східному боці вибито дату: "1889 р."

Дві печери обстежено в нижній течії р. Дупа біля с. Касперівці. Цей район належить карстової ділянки, що охоплює межі населених пунктів Душлиська, Бедриківці, Касперівці. Печера *Гнила* розташована за 500 м на захід від с. Бедриківці та за 150 м на північ від с. Касперівці, в урочищі *Над Гнилою*. Жодних археологічних знахідок в ній не виявлено. Проте за 25 м на південний схід від печери *Гнила* знаходиться інша печера – *Романтична*, 15 м завдовжки. Печера горизонтальна, ерозійно-гравітаційна, із заповнювачем з суглинків, пісків, жорстви та щепеню вапняку. Біля входу розташований широкий, біля 2 м, майданчик. На стелі – густа кіптява, на дні – сліди згарища: деревне вугілля, перепалені уламки каміння, дрібні куски глини світло-червоного, чорного, темно-коричневого кольору. Там само фрагменти гончарного (XV-XVII ст.) та ліпного посуду. З обох сторін прямокутного входу, який зовні має розмір 1,3×1,3 м, викуті два рівнораменних грецьких хреста.

Ще дві печери досліджені в с. Городок. За 700-800 м на схід від села, в урочищі *Кирички*, знаходиться печера *Буденна*. Ця горизонтальна печера закладена в товщі піщанистих вапняків, потужністю понад 10 м, із заповнювачем з глини та уламків вапняку. Печера двоярусна. В західному куті однієї з брил, що відкололася від скелі, зображена личина, біля якої викуті лапідарні кириличні написи та знаки. В іншому місці – декілька знаків тюркського чи германського рунічного письма.

В інших печерах, що обстежувались, таких як *Язвина* (або *Андрія*), *Замкова над Серетом*, *Під Липою* та *Низенька*, присутності людини не відмічено, але вона ще може бути виявлена при детальнішому дослідженні та шурфуванні. Отже, на вказаній ділянці сліди використання людьми були виявлені в 4-х з 9-ти обстежених природних порожнин, більшість з яких є навісами та гротами. Особливий інтерес становлять петрогліфи в печерах *Деренівка*, *Романтична* та *Буденна*, які можуть вказувати на їх використання ченцями у пізньому Середньовіччі та/або в Новому часі.

Таблиця 1
Печери на лівому березі Дністра в межах Заліщицького району

№	Назва печери	Координати	Наявність археологічної пам'ятки	Вмісні породи, розміри
1	Деренівка	48°39'19,37" Пн 25°49'17,51" Сх	петрогліфи, кераміка XV- XVII ст.	вапняк (альб)
2	Зозулинці-капличка	48°35'49,94" Пн 25°53'11,14" Сх	іконні ніші, дата на стіні «1889»	вапняк (альб)
3	Гнила	48°40'53,06" Пн 25°48'23,39" Сх	-	вапняк (альб)
4	Романтична	48°40'52,27" Пн 25°48'23,84" Сх	петрогліфи, кераміка XV- XVII ст.	вапняк (альб) L=15 м
5	Буденна	48°38'12,07" Пн 25°51'27,43" Сх	петрогліфи	піщанистий вапняк (альб)
6	Язвина (Андрія)	48°38'30,48" Пн 25°51'56,80" Сх	-	піщанистий вапняк (альб)
7	Замкова над Серетом	48°42'51,94" Пн 25°51'10,88" Сх	-	вапняк (сеноман)
8	Під Липою	48°42'52,61" Пн 25°51'10,65" Сх	-	вапняк (сеноман)
9	Низенька	48°42'53,14" Пн 25°51'09,25" Сх	-	вапняк (сеноман)